

LIBER 2016: Digitaalisuus laajentaa tieteellisen julkaisun käsitettä

30.9.2016 Tekijä [Jyväskylän yliopiston kirjasto](#)

Tieteellinen keskustelu tukeutuu vielä vahvasti painettuihin julkaisuihin. Liber 2016 – kongressissa yhtenä vahvana viestinä kuitenkin oli, että tieteellistä julkaisutoimintaa voidaan katsoa uudella tavalla ja laajentaa julkaisun käsitettä entisestään. Atlantan Emoryn yliopiston historian professori **Allen E. Tullos** esitteli yliopiston kirjastoon perustettua *Emory Center for Digital Scholarship* -keskusta (ECDS), jonka varajohtajana hän itse toimii.

ECDS:n myötä digitaalinen julkaiseminen on noussut palvelemaan yliopistoyhteisöä, ja keskuksessa toimivat yhteistyössä kirjasto, laitokset, teknologia-osaajat sekä jatko-opiskelijat. Tullosin mielestä tällaiset kirjastosta käsin toimivat keskuksat ovat hyvä keino yhdistää ja kehittää yliopisto-opetusta ja yliopistojen avointa julkaisutoimintaa.

Keskuksen yksi tehtävä on opettaa jatko-opiskelijoille digitaalisen julkaisemisen taitoja, kuten esimerkiksi editointia ja layoutin tekoa. Tällaisten taitojen hallinnalla ja digitaalisen julkaisuprosessin eri vaiheiden tuntemuksella on suora yhteys opiskelijoiden ammattitaidon kehittymiseen ja työllistymiseen.

Tiedekunnille keskus tarjoaa mahdollisuuden monimediaiseen open access -julkaisemiseen ja sen tuomaan näkyvyyteen ja vaikuttavuuteen.

Julkaisujen uudet muodot lisäävät vaikuttavuutta

Tieteelliset kriteerit täyttävän julkaisun ei siis tarvitse näyttää perinteisen akateemiselta.

Tieteellisesti relevantti ja vertaisarvioitu julkaisu voi näyttää populaarikulttuurin julkaisulta ilman, että sen laatu tai tieteellisyys kärsii.

Tällaisen julkaisun on jopa mahdollista saada laajempi lukijakunta, tavoittaa useampia aiheesta kiinnostuneita ihmisiä ja parantaa tieteellisten tulosten vaikuttavuutta. Tästä esimerkkinä Tullos näytti [Southern Spaces](#) -lehteä, joka on multimediana toteutettu ja vertaisarvioitu open access -julkaisu.



Yksi ECDS:n keskeinen projekti on ollut myös orjakauppoihin keskittynyt [Voyages: Slave Trade Database](#), joka sisältää tietoja kymmenistä tuhansista orjakauppamatkoista neljältä vuosisadalta. Voyagesin tietojen keräämisessä ja korjaamisessa on hyödynnetty myös joukkoistamista.



ECDS:n projektien kaltaiset julkaisut ovat kiinnostavia myös tiedeviestinnän kannalta. Digitaalisella ja painetulla julkaisemisella ajetaan samaa asiaa, mutta toistaiseksi vain toisen

mallin potentiaali on hyödynnetty. Painettu julkaisu onkin hoitanut roolinsa likipitään täydellisesti.

Tutkimustyön hedelmien leviämistä ja kasvua voisi tukea aivan uudella tavalla erilaisten digitaalisten julkaisuratkaisujen myötä.

Uudenlainen julkaisutoiminta mahdollistaa tutkimustulosten monipuolisen ja aktiivisen esittämisen. Tutkittu tieto voi multimedian kautta olla helpommin lähestyttävissä ja jopa vuosia kestänyt tutkimustyö voi päästä paremmin oikeuksiinsa erilaisten multimediajulkaisujen kautta.

Yliopistojen ja tieteellisten kirjastojen onkin syytä miettiä digitaalista julkaisemista laajasti. Artikkelien tallentaminen PDF:inä julkaisuarkistoon tai e-lehden julkaiseminen verkossa auttavat tutkimuksen ja tieteen leviämistä omalta osaltaan, mutta eivät juuri hyödynnä digitaalisen julkaisemisen mahdollisuuksia.

Nykyisin oletukset, faktoiksi puettut mielipiteet ja silkka vääristely käyttävät jo häikäilemättä hyväkseen internetin melkein rajattomalta tuntuva tiedonkulkua. Yhtä sujuvasti tulisi myös tutkitun tiedon ponnahtaa nettisurffarin silmille siinä muodossa, joka heitä parhaiten puhuttelee.

Kirjastojen kokemuksia tiedekirjakustantamisesta

Informaatikko **Graham Stone** (University of Huddersfield, Iso-Britannia) esitteli tekemäänsä selvitystä eurooppalaisten yliopistokirjastojen tiedekirjakustantamotoiminnasta tai suunnitelmista kustannustoiminnan aloittamiseksi.

Selvityksellä kartoitettiin muun muassa,

- mitä kirjastokustantamot jo julkaisevat ja miksi,
- millaisia julkaisualustoja ja –formaatteja niillä on käytössä,
- millaiset julkaisemisen periaatteet kustantamoilla on sekä
- jos kustantamon toiminta on kaupallista, millaiseen bisnesmalliin sen toiminta nojaa.

Selvitykseen vastasi kaiken kaikkiaan 41 eurooppalaista yliopistokirjastoa. Vastaajista lähes kaikki osoittivat vähintäänkin kiinnostusta tiedekustantamotoimintaan, vaikei kustantamohaaveita oltukaan vielä viety käytäntöön. 12 kirjastoa harkitsi kustantamotoiminnan aloittamista seuraavan viiden vuoden sisällä ja 13:ssa yliopistokirjassa oli jo olemassa tiedekirjakustannustoimintaa.

Tyypillisinä syinä kustantamotoiminnan käynnistämiseksi ja kehittämiseksi olivat yliopistoyhteisön vaatimus sekä halu kehittää yliopiston omaa open access –julkaisemista.

Tiedekustantaminen voidaan myös nähdä yliopiston profiloitumista ja brändiä tukevana toimintana.

Kustantamoiden toiminta näyttäytyi vielä varsin vaihtelevana, osin jopa ei-järjestäytyneenä; läheskään kaikilla ei esimerkiksi ollut varsinaista toimituskuntaa. Vaihtelua oli myös siinä, oliko kustantamo suunnattu vain oman yliopiston henkilökunnan julkaisukanavaksi, vai pystyikö käsikirjoituksia tarjoamaan kustannettavaksi kuka tahansa.

Haasteena olemassa olevassa kustannustoiminnassa on myös siihen erikoistuneen kirjastohenkilöstön vähäisyys. Vastaajat kuvailivat toiminnan lepäävän muutaman asialle omistautuneen henkilön varassa.

Toiminnassa olevat yliopistokustantamot julkaisivat useimmiten lehtiä, monografioita ja muita kirjoja. Tyypillisin julkaisumuoto on PDF. Useimmiten teokset olivat avoimesti luettavissa olevia e-kirjoja, joista tuotetaan tarvittaessa myös painettuja kappaleita (print-on-demand). Jonkin verran julkaistaan myös muissa muodoissa, kuten videona. Osalla kustantamoista julkaiseminen oli kirjoittajalle täysin maksutonta, joissakin prosessin sisältyi erilaisia APC-maksuja (*article processing charge, publication fee*).

Niin kustantamotoimintaa suunnittelevat kuin sitä jo harjoittavat yliopistokirjastot kaipaavat kuitenkin runsaasti lisätietoa ja ohjausta kustannusprosessinsa hallintaan, kuten sopimuksiin, lainsäädäntöön sekä markkinointiin liittyen.

Kattava katsaus selvityksen tuloksista julkaistaan [Liber Quarterlyssä](#) vuoden 2016 lopussa.

Arto Ikonen ja Sini Tuikka